

OSMANLI DEVLETİ'NDE ALMAN OKULLARI VE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

MUHAMMET SAİD NUHOĞLU

ÖZET

Bu araştırmada kuruluşundan itibaren yaklaşık üç asır içinde dünyanın sayılı devletlerinden biri haline gelen Osmanlı Devleti'nin, bilhassa 18.yy'dan itibaren gerilemesinde mühim faktörlerden biri olan "misyoner okulları" incelenecektir. Öncelikli olarak misyonerlik faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nde yabancı eğitim faaliyetleri hakkında genel bir bilgi verilip daha sonra 19.yy sonlarında İstanbul'da açılmış olan dört Alman okulu irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Alman Okulları, Misyonerlik

ABSTRACT

In this study the emphasis will be given the "missionary schools" in Ottoman State which was a crucial factor of the regression of Ottoman State. Initially we will give some information about the missionary activities and the foreign education foundations in Ottoman State and than the four German schools which were founded in İstanbul will be specially considered.

Keywords: Ottoman Empire, German Schools

OSMANLI DEVLETİ'NDE YABANCI OKULLAR

Tanım olarak misyonerlik: Hristiyanlığı dünyaya yaymak için çalışan kişilere misyoner, bu amaçla yürütülen çalışmalara da misyonerlik denmektedir. Fransızca "mission" kelimesinden dilimize geçen bu kavram aynı zamanda, misyonerlerin Hristiyan olmayan ülkelerde bu dini yaymak için kurdukları teşkilata verilen bir isim olarak da kullanılmaktadır.¹

Misyonerlere göre nihai amaçlarına ulaşmak için kullanabilecekleri her yol mübahtır. En yaygın olarak başvurdukları yöntemlerden birisi de aynı

¹ "Misyon", "Misyonerlik", *Meydan Larousse*, cilt:9, s.843; "Misyoner", *Ana Britannica*, cilt:16, s.144.

zamanda araştırmının ana konusu olan okullardır. Henry H. Jessup adlı misyoner şu sözleriyle bu gerçeği çok net bir biçimde ortaya koymaktadır: ‘*Misyonerliğin başarısı için temel şart okullardır. Haddizatında bu da gaye olmayıp vasıtaadır. Şu da bir hakikattir ki misyonerlerin yahut İncilin başka yollarla sokulmaya imkan bulamadığı bir çok yerlere İncil, okul vasıtası ile sokulabilmiştir.*’² Bu cümlelerde gayet net görebileceğimiz üzere 19.yy’da Osmanlı topraklarında açılan yabancı okulların başlıca gayeleri arasında Hristiyan kültürünü yaymak gösterilebilir.

Bu ve benzeri metodları kullanan misyonerlerin faaliyetleri 19.yy’ın ilk yarısından itibaren Osmanlı topraklarında gözlemlenmeye başlamıştır. Osmanlı topraklarına ilk olarak Fransız misyonerler gelmiştir. Daha sonra bunları, dönemin büyük güçleri olarak kabul edilen İngiliz, Amerikan, İtalyan ve Alman misyonerler takip etmiştir. Daha 18.yy’dan itibaren Osmanlı Devletinin yaşadığı birçok sıkıntıda bu faaliyetlerin büyük etkisi olmuştur. Misyonerlerin gittikleri bölgelerdeki amaçları yalnızca kendi dinlerini yaymak değildir. Aynı zamanda buldukları bölgenin mahalli kültür ve inançlarına zarar vermek, bilhassa okullarında verdikleri eğitimle azınlık unsurları devlete karşı kıskırtmak gibi çeşitli zararlı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Osman Ergin’in ‘*Türkiye Maarif Tarihi*’ adlı eserinden alıntıyla: ‘*Muharrir Ağaoğlu Ahmet 1328 (1912) de çıkan Hak gazetesinin 93 ve 107 sayılı ilavelerinde bu mekteplerden bahsederken şu mütealada bulunuyor;*

Osmanlı İmparatorluğu dahilinde çalışan dini heyetlere Fransa Hükümeti senede 1200000 frank tahsisat vermekte idi. Rusya kendi himaye ettiği mekteplere bu miktara yakın tahsisat verdiği gibi İtalya da 100000 frank tahsisat veriyordu. Memalik-i Osmaniye’de sair milletlerin ve kavimlerin malik oldukları mekteplerin yekunu 10 yüksek, 46 idadi, 1450 iptidaiyi mütecevizdir. Şu mekteplerin kaffesinde 61678 talebe talim ve terbiye ediliyor. Şimdi eğer bir taraftan şu dehşetli yekuna ve yine yalnız Osmanlılığın şark kıt’alarında vaki ve sırf Rum ve Ermeni lisanları üzerine teessüs etmiş olan ve Osmanlı Hükümetinin her türlü mürakebesinden azade kalan 3500 kadar Rum ve 2500 kadar Ermeni mektepleri ilave edilirse ve diğer taraftan işbu

² Mustafa Halidi-Ömer Ferruh, *İslam Ülkelerinde Misyonerlik ve Emperyalizm*, 3.baskı, İstanbul 1968, s79 (Henry Harris Jessup, *Fifty Years in Syria*, N.y, 1910, s.562,592’den nakille.)

*rakkamların on iki sene bundan evvelki zamana ait olduğu binaenaleyh o zamandan bu zamana kadar artmış olmaları ve Rumeli cihetinde olup da şu hesaba alınmamış olan ve hükümetin mürakebesi altında bulunmayan ecnebi ve sair mektepleri de nazarı dikkate alınursa şu dehşetli yekunun hiç olmazsa 10000 mektebe kadar yükseleceği ve şu mekteplerde talim ve terbiye edilen talebenin adedi en az yarım milyonu bulacağı tespit edilir. Alelumum dini heyetler tarafından tesis edilmiş olan mekteplerde talim ve terbiye edilen çocukların yüzde altmışı müslümandır. Bunlara mensup oldukları dine ait katiyyen malumat verilmiyordu. Türkçe gayet sathi bir surette tedris ediliyordu. Bununla beraber İslam çocukları sabahla akşam buldukları mektebin ait olduğu mezhebin ayinlerinde hazır bulunmak mecburiyetindedirler. Tedrisat ve talimat öyle bir şekil ve surette icar ediliyor ki bunları yavaş yavaş mensup oldukları milletten ayırıyor, kendilerine şu muhit hakkında bir nefret ve istikrah hissi ilka edilemiyorsa da behemahal bir lakaydi fikri telkin ediliyor. Bundan başka bunların terbiyesinde en ziyade zahiri alayışlere dikkat edildiğinden sefahate ve ciddiyetsizliğe alıştırılıyor.*³

Burada da gayet açık bir şekilde gözlemleyebileceğimiz bir şekilde, açılan yabancı okullar, bir noktaya kadar Osmanlı Devletinde tepkiyle karşılanmıştır.

Ancak yabancı okullara olan bu küçük orandaki tepkiye karşılık Müslüman toplumun bu okullara olan teveccühü çok daha büyük boyutlardadır. Bu duruma sebep olarak Osmanlı'nın kendi okullarındaki tedrisatın yetersizliği gösterilebilir. Şunu da söylemek gerekir ki yabancılar da Osmanlı'daki Müslüman toplumun bu ilgisinin yanında, onları eğitmeyi kendilerine bir vazife olarak görmüş ve bu yönde gayret göstermişlerdir. Ne var ki asıl amaçlarının, kendi dini ve kültürel değerlerini empoze etmek olduğu inkar edilemez bir gerçektir.

Bu okulların faaliyetleri konusunda, yabancı bir isim olan İstanbul Alman Lisesi müdürü Dr. Richard Pröyzer'in görüşleri, durumun vehametini daha aşikar bir biçimde ortaya koymaktadır: *''Türkiye Abdülhamid'in istibdadına nihayet verdiği zaman muhtelif içtimai sahalarda henüz kaos halinde idi. Bu hal bilhassa Maarif sahasında daha çok göze çarpıyordu. İlk mektepler yok denecek kadar azdı. Tali mektepler de öyle bir vaziyette idiler ki çocuklarının tahsiline ehemmiyet verenler ya hususi muallim tutmağa veya çocuklarını*

³ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi* cilt: 2, İstanbul 1940, s. 667-668.

ecnebi mekteplere göndermeğe mecbur oluyorlardı. O zaman Türkiye 'de kesif ecnebi mektebi şebekesinin bulunmasına taaccüb etmemelidir. Çünkü bu mekteplere çocuklarını kaydettirmek için o kadar çok müracaat vaki oluyordu ki mektep idareleri, istenilen tahsil ücretini vermeğe amade olan birçok ebeveyne: yerimiz yok demek mecburiyetinde kalıyorlardı.

O zaman bu ecnebi mekteplerinde Türkçe tedrisatı çok elim bir vaziyette idi. Bu dersler birçok ecnebi mekteplerinde ihtiyari idi. Şayan-ı hayrettir ki çocuklarını bu derslere iştirak ettirmeyenler bizzat Türklerdi. Hiç şüphesiz bu, çocuk velilerinin, Türkçe muallimlerinin vazifelerini ifada izhar-ı aczettiklerini ve okutulan Türkçe kitaplarının pek fena olduklarını bildikleri içindir.

Filhakika Abdülhamit devrinde bu mesele o kadar çok şayan-ı dikkat idi ki kıraat kitapları arasında garbi Avrupa kitaplarının noktası noktasına Türkçe'ye çevrilmiş numuneleri vardı. Bu şeraitte bir çocuğun kalbinde vatan hissi, vatan muhabbeti, yurd sevgisi ve milli vecid nasıl uyandırılabilirdi? Açık söyleyeyim ki birçok ecnebi mektepler misafirperverliğine mazhar oldukları memlekete hizmet etmeğe hiç ehemmiyet vermiyorlardı. Memlekin lisanı bile ihmal ediyor, çocuğun gözü mektebin mensup olduğu memlekete çevrilerek oranın körü körüne perestişkari olmasına çalışılıyordu. Türkiye 'nin o felaketli zamanlarında beni pek hayrette bırakan bir cihet de bazı ecnebi mekteplerinin hodgahı, hedeflerine vasil olmak için pedagojik esasların en iptidai icabaatını bile ihmal etmeleri idi. Buna bir misal olarak coğrafya dersini zikredebiliriz. Bu derste yakından uzağa, malumden meçhule doğru gitmek kaidesi pek nadir olarak tatbik ediliyordu. Mesela coğrafya derslerinde ilk başlayan çocuklara verilmesi lazım olan yurt bilgisi derslerinde dershaneden, mektep, mektep binasından, dairei belediyeye, buradan da bütün şehre geçmek ve bu arada köy, şehir, kır, dere, deniz, ova... ilh gibi esas coğrafi mefhumları müşahedeye istinat ederek göstermek icap ederken birçok ecnebi mektepleri bu derslere tabi oldukları devletin coğrafyasından başlıyorlardı. Bunun neticesi olarak da çocuklar ecnebi bir memleketin coğrafyasını öğrendikleri halde kendi vatanlarına dair hiçbir şey bilmiyorlardı. Buna inzimam eden ikinci bir fenalık da bu mekteplerde Türk çocuklarına yapılan dini tedrisat ve telkinattı. Bu tesirat ehemmiyeti küçültülemeyecek derecede muzır ve tehlikeli idi. Bu mekteplerin bazılarında Türk çocukları Hıristiyan ibadet ve dualarına, din merasimine iştirak ettiriliyordu. Hatta bazan kabahatlerini affettirmek maksadiyle salibi bile öptürüyorlardı. Fakat garibi şu ki çocuk ebeveynleri bu

halleri vakıf oldukları halde hiçbir itirazda bulunmuyorlardı.'⁴

Ancak ülkenin, bahsi geçen dönemlerde içinde bulunduğu siyasi, sosyal, ekonomik vs. durum, devletin bazı girişimleri⁵ olmasına rağmen, tam anlamıyla bu okullara karşı bir önlem almasına müsaade etmiyordu. Detaylı bir biçimde bu okullardaki müfredat, ders kitapları vs. incelendiğinde bu durum açıkça görünmektedir. Hatta bu yabancı okulların açıldığı bölgeler dahi, yabancıların asıl amacının, yalnızca eğitim faaliyetleri olmadığını net bir şekilde göstermektedir. Örneğin 1894 yılında Mamuret'ül- Aziz vilayetinde "83" Protestan Okulu'nun bulunması,⁶ vilayetin o günkü nüfus yoğunluğu ve önemi düşünüldüğünde, yer seçimi konusunda siyasi amaç güdüldüğünü açıkça göstermektedir.

Bu noktada Osmanlı Devletinin yabancı okulların genel olarak devlete karşı zararlı faaliyetler içinde bulunduğunun farkında olduğunu ve yabancı okullar meselesini kontrol altına alma girişimleri içerisinde bulunduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu konudaki en önemli düzenleme 1 Eylül 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesidir. Bu nizamnamenin 129. maddesi bilhassa yabancı okulların açılışını bir düzene oturtma gayreti ile yapılmıştır. Maddedin 1872 yılında uygulamaya konacağı yabancı sefaretlere bildirilmiş, ancak yalnızca Belçika ve İtalya sefaretleri Osmanlı Devletinde okulları olduğunu belirtmişler, Rusya ve İspanya Osmanlı sınırları içerisinde okullarının bulunmadığı cevabını vermişlerdir. Amerika, İngiltere, Avusturya, Almanya, İsveç, Yunan ve Flenk sefaretleri ise herhangi bir cevap vermemişlerdir⁷ Daha sonra II.Abdülhamid döneminde de çeşitli düzenleme girişimlerinde bulunulmuştur. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi devletin o dönem ki şartları bu düzenlemelerin istenilen etkiyi yapmasının önünde bir engel olarak kalmıştır. Bu duruma örnek olarak, yapılan düzenlemelerde okullarda

⁴Sezen Kılıç, *Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e kadar)*, Ankara 2005, s. 72-73

⁵ 1 Eylül 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi bu konuda verilebilecek örneklerden birisidir. Bu nizamnemeye göre çeşitli açılardan bu okulların denetlenmesi hedeflenmiştir.

⁶ İlknur Haydaroglu, "Osmanlı Devleti'nde Yabancı Okullarda Denetim ve Cumhuriyet Dönemine Yansımaları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt:25, sayı:39, Ankara, 2006

⁷ Şamil Mutlu, *Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları*, İstanbul 2005, s. 26-27

okutulacak eğitim materyalinin kontrolü gibi bölümler bulunmasına karşın, gümrüklerde yabancı devletlerin sahip oldukları imtiyazlara binaen bu kontroller hiçbir zaman tam manasıyla yapılamamıştır.

Osmanlı topraklarında açık bir şekilde zararlı faaliyetler içinde bulunan Amerikan, İngiliz, Fransız, Rus ve İtalyan okullarının yanında, Alman okulları genellikle masum

olarak değerlendirilebilir. Bu durumun çeşitli sebepleri mevcuttur. Bunlar arasında özellikle askeri yönden iki devletin sıkı ilişkiler içerisinde olması gösterilebilir. 1835 yılında Yüzbaşı Moltke ile başlayıp 1883'te General Goltz ile hızlanan Osmanlı askeri ve ekonomik işbirliği, Almanların müttefik olarak değerlendirilmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle 93 Harbi sonrası dönemde bu askeri ilişkiler boyut atlamış, Alman İmparatoru II.Wilhelm'in İstanbul ziyaretiyle gittikçe ivmelenmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde bilhassa demiryolu faaliyetleri olmak üzere özellikle 1890'lardan itibaren bu ilişki yalnızca askeri boyutta kalmayıp, aynı zamanda ekonomik ve kültürel bir hüviyet de kazanmıştır.⁸

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus ise Almanların siyasi birliklerini diğer emperyal güçlere kıyasla çok daha geç olan bir dönemde(1871) tamamlamalarıdır. Bu sebepten dolayı Almanların, Osmanlı Devleti'ndeki kültürel etkileri özellikle Avrupa'daki rakipleri olarak gösterilebilecek olan İngiltere, Fransa gibi ülkelere nazaran çok daha yüzeysel kalmıştır. Çünkü bu iki devlet neredeyse Osmanlı Devleti'ni hemen her alanda etkileri altına almışlardır.

Bahsi geçen demiryolu konusu ayrıca bir önem arz eder. Dikkatle incelendiğinde Almanların Osmanlı Devleti'ndeki yayılma alanları, coğrafi açıdan özellikle demiryolu inşasının bulunduğu bölgelerde fazlasıyla yoğunudur. Demiryolu inşasının yoğunlaştığı 20.yy'ın ilk yıllarında Almanlar gittikçe artan misyonerlik faaliyetlerinde bulunmaya başladılar ve bu konuda oldukça başarılı oldukları da söylenebilir. Fransız muhafazakâr gazetesi *Gauolis*'in misyoner faaliyetlerdeki Alman başarısı için:” *Hiristiyan olarak sevin, Fransız olarak üzül*”⁹ diye yazması, Almanların bu konuda ki başarısını net bir biçimde ortaya koymaktadır.

⁸ Mustafa Gencer, *Imperialismus und Die Orientalische Frage*, Ankara 2006, s. 25-30

⁹ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, İstanbul 1983, s. 62-63

19.yy'dan itibaren Osmanlı topraklarına gelen Alman misyonerleri genellikle kültürel etki kurmaya çalışmışlardır. Kültür propagandası uzmanları¹⁰ olarak anılan Almanların Yakındoğu'daki çıkarlarının ve ekonomik kuruluşlarının ihtiyacı olan kadrolarının yetiştirilmesi maksadıyla başta İstanbul olmak üzere İzmir, Beyrut, Selanik bölgelerinde ilk ve ortaokul seviyesinde okullar açtılar.¹¹ Başka bir nokta ise Beyoğlu Alman Okulu müdürü Hans Schwatlo'nun belirttiği gibi Osmanlı topraklarında ikamet eden Alman vatandaşlarının kültürel açıdan yozlaşma tehlikesidir. Schwatlo, "Constantinopel – Realschule und Höhere Maedchen Schule" adlı makalesinde: "Kırım Savaşı'nın arkasından gittikçe artan sayıda Alman'ın boğaz kıyılarına yerleşmesi ile şarkta belki diğer yerlerden daha tehdit edici olarak bir tehlikenin ortaya çıktığını belirtmiştir. Ona göre bu durum, Alman halk unsurunun, kendisini çevreleyen değişik milliyetler tarafından yok edilmesi tehlikesidir. Vatansever ruhlu insanlar yaban eldeki halkını savunmak ve korumak için hemen harekete geçmişler ve Almanların yabancılaştırmasını okul kurarak önlemeye çalışmışlardır."¹²

Mamuret'ül- Aziz bölgesinde de faaliyette bulunan Alman misyonerleri burada Ermeniler için bir ortaokul açtılar. James Barton isimli bir misyonerin 1919 tarihli raporuna göre, Kurtuluş Savaşı öncesinde Osmanlı topraklarındaki Alman misyonerlerin sayısı, 79 eğitim elemanı ve 791 rahip olmak üzere 890'dır. Ayrıca 7 çocuk yuvası, 17 ilkokul ve 1 ortaokul ile 2 hastane ve 1 dispanserleri vardı.¹³ Diğer ülke misyonerleri kadar etkili olmasalar da Almanya'nın bölgedeki nüfuzunu artırmak için çalışan dini teşkilatlarından bazıları şunlardır: İzmir, Beyrut ve Hayfa'da merkezleri olan "Communaute Evangelique", Kudüs'te çalışan "Deutscher Palastina Verein" ve "Warte des Tempels" isimli teşkilatlardır.¹⁴

İstanbuldaki Alman Okulları

¹⁰ İlber Ortaylı, a.g.e s. 62-63

¹¹ Şamil Mutlu, a. g. e. s. 44-48

¹² Adnan Şişman, *XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devletinde Yabancı Devletlerin Kültürel ve Sosyal Müesseseleri*, Ankara 2006, s. 313

¹³ Tevfik Çavdar, *Milli Mücadele Başlarken Sayılarla Manzara-i Umumiye*, İstanbul 1971, s. 87.

¹⁴ Şamil Mutlu, a. g. e. s. 110-115

XX. yüzyıl başlarında İstanbul'da altı Alman okulu bulunmaktadır. Biz bu okullar arasından nispeten daha önemli olan dört tanesini inceleyeceğiz. Bunlar Beyoğlu Alman Okulu, Yedikule Alman Mektebi, Haydarpaşa Alman Mektebi ve Bebek Alman Mektebidir.

Alman okullarının Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini, Alman kolonyalist gazeteci Dr.Rohrbach'ın aşağıdaki sözleriyle çok net görebilmekteyiz:

*“Bir Alman-Türk kültür politikasının yeni bir heyecanla ele alınması gerekir. Alman Dilini, Alman bilimini ve enerjik uygarlığımızın bütün büyük değerlerini Türkiye'ye aşılıyarak Türkiye'nin yenilenmesini sağlamalıyız. Bunun için her şeyden önce bir Alman okullar sistemine ihtiyacımız vardır. Bu okulların büyüklük bakımından Fransız okullarıyla yarışmasına gerek yoktur. Fakat elde bulunan okullara göre daha geniş çapta planlanmalıdır. Dilin bağlayıcı gücü olmadıkça hiçbir kültürel nüfuz sürekli olamaz. Türkiye'nin zeki ve ilerici gençleri Almanca öğrenmek için bol fırsatlara sahip olmalıdırlar... Ancak dilimizi öğreterek Türklere uygarlığımızı tanıtabilir, onlarda bu uygarlığı tanımak ve dolayısıyla manevi değerlerimizi benimsemek isteği uyandırabiliriz. Bu hedefe yönelirken niyetimiz Türkiye'yi siyasi ve ekonomik bakımdan Almanlaştırmak ya da sömürgeleştirmek değil, Alman ruhunu, büyük bir gelişme içinde bulunan ve parlak bir gelecek vaadeden bu ulusa aşılacaktır.”*¹⁵

Bu cümlelerden de anlaşılacağı gibi, Almanlar Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuzlarına büyük önem vermişler ve okullar vasıtasıyla diğer emperyal güçler gibi bir etki alanı yaratma gayretinde olmuşlardır. Almanlar adına önemli bir artı olarak gösterilebilecek bir nokta da, Fransız ve İngiliz okullarına kıyasla, büyük harb döneminde müttefik olmalarından mütevellit, Osmanlı Devleti savaş esnasında Alman okullarını kapatmamıştır.

1. BEYOĞLU ALMAN OKULU

Otto Soehring “die Deutsche Schule in Konstantinopel” adlı makelesinde 14 Temmuz 1843 senesinde bir kilise okulu olarak kurulduğunu ve 1873 yılına kadar bu amaçla faaliyet gösterdiğini belirtmiştir.¹⁶ Ancak bu durum İstanbul'da ikamet eden katolik mezhebine bağlı Alman çocukları için bir sıkıntı oluşturuyordu. Bu

¹⁵ Sezen Kılıç, a. g. e., s. 95

¹⁶ Otto Soehring, “Die Deutsche Schule in Konstantinople” *Aus Deutscher Bildungsarbeit in Auslande*, Langensalza 1928, s 11

sıkıntıyı gidermek için mezhebi eğitimi bırakarak, İstanbul'da biraraya gelen Alman ve İsviçrelilerin kurduğu bir derneğe bağlı olarak (Schulgemeinde) 1868 yılında, günümüzde de aynı yerde eğitime devam eden Alman Lisesini kurmuşlardır. Eğitime başladığı dönemde 2 öğretmen ve 23 öğrencisi mevcuttur. 1879 yılında okul müdürlüğüne getirilen Felix Mühlmann'ın faaliyetleri sonucunda hazırlık kursları açılmış bu sayede Almanca bilmeyen öğrenciler de okula kayıt yaptırabilmişlerdir. Gittikçe artan bir öğrenci ve öğretmen sayısı ile önemli bir eğitim kurumu haline gelen Alman Lisesi'nin 1914 yılında yaklaşık olarak 1000 öğrenci mevcudu bulunmaktadır.¹⁷

2. YEDİKULE ALMAN OKULU

Nispeten çok önemli bir yer işgal etmeyen bu okul 1875 yılında Yedikule ile Samatya arasında Rumeli Demiryollarında çalışanların çocuklarına hizmet vermesi amacıyla kurulmuştur. 1905 senesinde bu okulun 3 sınıfı ve 95 öğrencisi mevcuttur.¹⁸ Önemli bir nokta ise, daha önce belirtildiği gibi, Almanların demiryolu inşaaalarına binaen bu bölgelerde açmış oldukları okullara bir örnek olmasıdır.

3. HAYDARPAŞA ALMAN OKULU

Yedikule Alman Okulu'nda olduğu gibi, bu okul da Haydarpaşa'da demiryolu çalışanlarının çocukları için yapılmıştır. Eğitime başladığı tarih tam olarak bilinmese de 16 Eylül 1895 tarihinde ruhsat almıştır.¹⁹ Bu bölgede ki Alman çocukların Beyoğlu'ndaki okula gitmeleri zor olduğu için açıldığı düşünülmektedir.

4. BEBEK ALMAN MEKTEBİ

Doktor Brokes tarafından inşa edilen bu okul öğrenci azlığı sebebiyle Mamuratülaziz'e taşınmıştır.²⁰ Okul aslen Bebek'te bulunan bir yetimhane olarak da hizmet vermiştir.²¹

¹⁷ Adnan Şişman, a. g. e., s. 317-318-319

¹⁸ Şamil Mutlu, a. g. e., s. 115-116

¹⁹ Şamil Mutlu, a. g. e., s. 116

²⁰ Şamil Mutlu, a.g.e., s. 117

²¹ Adnan Şişman, a. g. e., s.321